

Mintegy hatezer magyar pedagógus működik Szlovákiában, s minden szakmai tanácsadást nélkülöz. Még az a kevés és eléggé silány sincs meg, amely eddig volt. Több és jobb kell, s mi tagadás, ezt *elsősorban a magyarországi kollégáktól* várjuk. Vannak nagyszerű próbálkozások: előadások, szakcikkek a szlovákiai magyar sajtóban, s egyre több kartársunk jut el magyarországi tanfolyamokra. Am mindez akkor hozná meg igazi gyümölcsét, ha a szlovákiai magyar pedagógusokat a passzív befogadás helyett a magyarországiakkal közös csoportmunkára tudnánk megnyerni.

NANSZÁKNÉ CSERFALVI ILONA:

A MUNKÁRA NEVELÉS LEHETŐSÉGE ÉS EREDMÉNYEI 10—14 ÉVES KORBAN

A munkára nevelés, a tanulói munkavégzés és munka jellegű tevékenységek átgondolt rendszere és módszerei kialakításának kérdései a rendszerváltás, az iskolák belső élete és tevékenységi formái újragondolásának és átalakításának időszakában különösen aktuálisak. Kétségtelen, hogy az iskolával szemben támasztott, s az utóbbi években egyre erőteljesebben megfogalmazott elvárások (pl. fedezze fel, ismerje el és fejlessze a kreativitást, tegye természetessé a versenyebe állítódást és teljesítményvet, adjon erkölcsi tartást, segítse elő a situatív döntési képességek kialakulását stb.) csak átgondolt, elemeiben is megtervezett tevékenységrendszer kialakulása és működése révén valósulhatnak meg. A tanulás, a munka, a szabadidős tevékenységek egyéni és társas formái különösen a serdülőkor időszakában válhatnak meghatározó jelentőségűvé a magatartási minták, értékek és normák elsajátítása, interiorizációja szempontjából.

Nanszákné Cserfalvi Ilona könyve — amelyben a 10—14 éves tanulók munkára nevelésének lehetőségeit és eredményeit vizsgálja — a tanulói munkavégzés, a személyiségfejlődés és -fejlesztés újszerű szemléletének, iskolai modelljének kialakításához nyújt segítséget.

A mű több szempontból is hiánypótlónak nevezhető. A pedagógiai szakirodalomban — a kísérleti iskolák törekvéseinek bemutatásától és elemzésétől eltekintve — kevés olyan írás született, amely átfogó igénytel, gazdag empirikus anyag birtokában kísérlete meg a munkára nevelés helyezettének, a munkatevékenységek változatos hatásainak a kutatását.

Újszerű a szerző azon törekvése is, hogy a munkához való viszony és a társadalmilag hasznos munkavégzés kérdéskörét úgy emeli ki a nevelési folyamatból, hogy a munkához való viszony problematikájának részletesebb feltárással a nevelés egész rendszeréről nyújt differenciáltabb képet.

A szerző másfél évtized kutatási tapasztalatait összegezi és elemzi könyvében.

A Bevezető rész ismerteti az interdiszciplinaritás elve érvényesítésére való törekvésekből fakadó nehézségeket, a társadalmi-gazdasági folyamatok és a pedagógiai tevékenységeket sa-

bályozó iskolai dokumentumok között feszülő ellentmondásokat. Megállapításai közül e helyen hármat idézünk: „1. A rendszeres munkavégzés vagy a munkátlanság eltérő emberi jellemvonásokat alakít ki. 2. Rendkívül sok múlik a munkafolyamat jellegén. (Más-más hatású, ha a tanuló nehéz fizikai, piszkos, egyhangú munkát végez primitív eszközökkel, vagy ha technikailag jól felszerelt, fizikailag könnyű, tiszta, változatos, a fantáziát és képességet megmozgató tevékenységet végez.) 3. Sok függ a munkavégzés társadalmi körülményeitől is, vagyis attól, milyen a munka társadalmi szervezettsége, mennyire van egységben, illetve válik el egymástól a munkavégzés és a munka eredménye, milyen közösségi formában végzik.”

A négy szakaszban (1975—1986 között) végzett kutatások adatait és tapasztalatait a szerző öt nagyobb témakör köré csoportosítva tárgyalja.

„A munkához való viszonyt meghatározó tényezők az iskolai gyakorlatban” c. részben a környezeti tényezők (család, helyi környezet, iskola) szerepét elemzi. A regionális eltérések mellett a réteghelyzet, a helyi környezetben kialakítható cselekvésmoделlek hatásaira hívja fel a figyelmet. A családra jellemző értékek hatásairól szólva, nemcsak a közvetlen szülői példa modellértékére figyelmeztet, hanem arra is, hogy a szülőknek a gyermek munkájáról alkotott véleményének és általában a munkától vallott nézeteinek is motiváló ereje lehet.

„Az iskolai nevelőmunka sajátosságai és a tanulók munkához való viszonyának néhány jellemzője” témakörét vizsgálva, megállapítja, hogy a tanulók nagy többsége a munkát az emberiség életében, de általában az egyes ember életében is jelentőségének megfelelően fogja fel. Szervezési-motivációs feladatokat jelez, hogy a diákok jelentős része (68%-a) a munkavégzés fontos összetevőjének tartotta az önállóságot és önkéntességét. A szerző adatait és tapasztalatait szerint — a közhiedelemmel ellentétben — a tanulók nehezebb, fizikailag megterhelőbb munkákat is szívesen végeznének, de ehhez többnyire nem kapnak megfelelő motivációt. A motiválás hiányával, jelentőségének fel nem ismerésével magyarázható, hogy a „parancs”, az utasítás durván autokratikus hangvétele igen gyakran még a meglévő fizikai munkatevékenységi hajlandóságot is beszűkíti. Figyelmeztető jel, hogy már a 10—14 éveseknél is jelentkezik a szellemi munka (a tudás)

alulértékelése, hiszen „nem hoz létre értéket”. Az ilyen tartalmú válaszok jelzik, hogy az iskolai és közvetlen környezeti hatások és elvárások között gyakran ellentmondás feszül. A szerző összefüggést talált (a siker-kudarctehetség-pályaválasztás vonatkozásában) a fizikai munkától való eltávolodás tendenciája és a jó bizonyítványú tanulók életcéljai között.

„A 10—14 éves tanulók munkaorientációjának jellemzői (munkakedv, a munkavégzés motívumai, élmények)” c. rész markánsan fogalmazza meg az iskola mai problémáit, az útkereséssel együtt járó nehézségeket. Egyet kell értenünk a szerző megállapításával: napjainkban az iskolák számára talán az jelenti a legnagyobb kihívást, hogy olyan időszakban kell normatív követelményeket képviselniük, amikor a társadalmi változások következtében bonyolultabbakká váltak az érdekvizonyok, az értékek szövevényes rendszere pedig állandó mozgásban, átalakulásban van. A társadalmi környezet szemléletváltozásának iskolai hatásai a tanulói válaszokban is érzékelhetőek. A 10—14 éves fiatalok munkakedvére elsődlegesen az hat, hogy szükségesnek és értelmesnek ítélik-e az elvégzendő munkát, elfogadják-e az adott egyéni vagy közösségi munkatevékenység funkcióját. A fogyasztói szemlélet, a pénzorientált-ság előretörését jelzi, hogy a megkérdezettek többsége — különösen az idősebbek — a munkát a megélhetés, a pénzszerzés, az anyagiak biztosítása forrásaként értelmezték. A tanulók munkaélményeit a tevékenység végzése során kialakuló emberi kapcsolatokat, valamint a konkrét munkavégzéssel összefüggő tapasztalatok határozzák meg. Az ellentmondásos vagy kedvezőtlen tapasztalatok (pl. nem folyamatos a munka, az ellenőrzés és értékelés elsikkad, a munkavégzés szervezeti rendje átgondolatlan stb.) negatívan befolyásolják a társadalmilag hasznos tevékenységekhez való viszonyt.

„A közösségek dinamikája, fejlődésének szakaszai a munkavégzés hatására” problematikáját kísérleti és kontroll csoportokban vizsgálta a szerző. A táblázatokba foglalt adatok tanúsága szerint, az egyéni és közösségi teljesítmény értékelési elveinek és szempontjainak a tudatosítása jelentősen befolyásolja az erkölcsi tulajdonságok és ítéloképesség fejlődését. Az aktív munkatevékenység meggyorsítja az osztályközösség kialakulását, fokozatosan csökkenti a konfliktusos helyzetek számát. A kísérleti csoportokban javult a fegyelem, nőtt a munkakedv, objektívebbé vált az egyének és csoportok önértékelése.

„A felső tagozatos tanulók munkával szembeni elvárásainak néhány kérdése — elégedettség a munkával” c. rész tanulói értékelő vélemények alapján elemzi a jellemző választípusokat. Az adatok szerint, a jövőbeni munkával szembeni elvárások szerkezetétől jelentősen eltért az iskolában végzett munka értékelése. Az elvárás és valóság különbözőségét termé-

szetesnek tartja a szerző, de arra is felhívja a figyelmet, hogy ez a diszkrépancia szélsőséges esetekben elégedetlenséghez, a kívánatosnak tartott társadalmi értékek átértelmezéséhez, esetleg elutasításához is vezethet.

„Az adatok értelmezésének néhány összefüggése” c. utolsó részben a legfontosabb megállapításokat összegezi a szerző. Ezek közül csupán egyet ragadunk ki: „Az iskolák nem teszik szükségessé és nem is igénylik minden esetben a tanulók alkotó és újító kedvének, tenniakarájának ösztönzését, hanem megelégednek azzal, hogy a tanulók végezzék el munkafeladataikat...”

Befejezésül csak annyit, hogy tanulmányozásra, az iskolai munkára nevelés kérdéseinek ismételt átgondolására inspirálónak tartjuk a könyvet. Az iskolai autonómia kialakulása-kiépülése során az iskoláknak maguknak kell kialakítaniuk egyedi arculatukat, azt a tevékenységi rendszert, amelyben az oktatási és nevelési célkitűzések harmonikusabban, eredményesebben valósulhatnak meg. Ehhez az útkereséshez nyújt segítséget a sok információt, módszertani tanácsot, gazdag szakirodalmi jegyzéket tartalmazó kötet.

A könyv 100 forintért, a következő címen rendelhető meg: *Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola Neveléstudományi Tanszék, 4026 Debrecen, Péter fia u. 1—7.*

Kínizsi Mg. Szakszövetkezet, Debrecen, 1991., 79. l.

KÉKES SZABÓ MIHÁLY

TANTERV VAGY VIZSGA?

A kötet *Sáska Géza és Vidákvich Tibor* szerkesztésében, az Edukáció Könyvkiadó gondozásában jelent meg, 1990-ben. Az Oktatás-kutató Intézet, a Neveléstudományi Kutatók Országos Egyesülete és az Országos Pedagógiai Intézet Értékelési Központja által szervezett konferencia előadásait tartalmazza.

Mi is hangzott el ezen a konferencián?

- Miért kell nekünk vizsgarendszer?
- Vizsgák és vizsgálatok. Konceptiók a nyolcvanas, kilencvenes évek fordulóján Magyarországon.
- Megmérettetés és minősítés: a vizsga mint kulturális jelenség.
- Az iskolai nevelés a vizsga kölcsönhatásai.
- Folyamatmérés és személyiségfejlődés.
- A diagnosztikus vizsga elméleti alapjai.
- A diagnosztikus vizsgáztatás módszerei és eszközei.

Vizsgarendszerek a gyakorlatban:

- A közoktatás és a felsőoktatás kapcsolódása: problémák és nemzetközi perspektívák.
- Vizsgarendszerek a fejlett országokban (Anglia, USA, Ausztrália, Japán stb.).
- Az NSZK értékelési és vizsgarendszere.
- A svéd értékelési rendszer.